

СОБРАНИЕ НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

СТЕНОГРАФСКИ БЕЛЕШКИ

од Првото продолжение на Педесет и четвртата седница на Собранието
на Република Македонија, одржана на 3 октомври 1996 година

Скопје, октомври 1996 година

**ПРВО ПРОДОЛЖЕНИЕ НА 54--ТА СЕДНИЦА НА СОБРАНИЕТО НА
РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА, ОДРЖАНА НА 3. 10. 1996Г.**

1. АЈДАРАГА ГАЗМЕНДБ - 2, 34, 35 т.12-стр.4
2. БИЉАЛИ МЕРСЕЛ - 12, 30
3. ПЕТКОВСКИ ТИТО - 3
4. ПОПОВСКИ ВЛАДО - 5, 16, 20, 27, 32, 37
5. РАМАДАНИ ХИСЕН - 2, 7, 11, 28
6. РАМАДАНИ ИСМЕТ - 38
7. ФИЛИПОВСКИ БЛАЖЕ - 41

седницата продолжува

СТЕНОГРАФСКИ БЕЛЕШКИ

од Првото продолжение на Педесет и четвртата седница на
Собранието на Република Македонија, одржана на 3 октомври 1996
година

Седницата се одржа во Собранието на Република Македонија,
сала 1 со почеток во 13,10 часот.

Седницата ја отвори и со неа раководеше Тито Петковски,
претседател на Собранието.

ТИТО ПЕТКОВСКИ:

Почнуваме со работа.

Пратениците Јане Ангеловски, Игнатие Богдановски, Горѓи
Атанасов, Илинка Митрева, Стојче Ковачевски, Љупчо Мешков, Славчо
Чапов, Славко Котевски, Ратка Куљан-Зографска, Борис Костаќев,
Слободан Најдовски и Владимир Станковски, ме известил дека од
оправдани причини не се во можност да присуствуваат на седницата.

Констатирам дека на седницата присуствуваат мнозинството
пратеници на Собранието и дека Собранието може полноважно да
одлучува.

Минуваме на гласање по предлогот на дневниот ред.

Кој е за молам да крене рака? (61)

Дали има некој против? (1)

Дали некој се воздржува од гласање? (Никој)

Констатирам дека дневниот ред е усвоен.

Со оглед на тоа што до почетокот на седницата не се добиени
одговори на порано поставените пратенички прашања, што е услов за
поставување на дополнителни прашања, предлагам поставувањето на
пратеничките прашања да се одложи за наредната седница на
Собранието, кога Владата ќе достави одговори на поставените прашања.

I/2 ДВ/НД

Кој е за предлогот, молам да крене рака? (59)

Дали има некој против? (1)

Дали некој се воздржува од гласање? (2)

Констатирам дека предлогот е усвоен.

Господинот Газменд Ајдарага има процедурално прашање.

ГАЗМЕНД АЈДАРАГА:

Кога стана збор, за пратеничките прашања, мислам дека би било добро претседателот да се договори со Владата, да се даде рок до кога треба да се дадат одговори. Има полно прашања кои се поставени и за кои веќе не е интересно да се добијат одговори. Затоа би молел доколку се согласуваме сите, да се постапи така, да се стави рок до кога треба да се дадат одговори на поставените пратенички прашања.

ТИТО ПЕТКОВСКИ:

Господине Ајдарага тука има прецизно утврден деловнички рок и Владата треба да го почитува тој рок.

ХИСЕН РАМАДАНИ:

Почитуван претседателе, почитувани колеги, мислам дека ова влегува во процедурата бидејќи вчера од моето барање да се даде информација за тровањето на децата од двете министерства, Министерството за здравство, Министерството за внатрешни работи, се согласив тоа да биде на наредна седница. Меѓутоа, морам да ве замолам за следното бидејќи бев нешто во заблуда.

Мислев дека на 6 или 7 ќе имаме наредна седница на Собранието а сега дознав дека наредната седница на Собранието ќе се одржи на 16 овој месец, а мислам дека за медицински извештај од аспект на токсикологијата е долго тоа време и доста е наелектризирана состојбата.

Молам за исправка, по можност, медицински односно Министерството за здравство денес да ми поднесе информација за состојбата во врска со тровањето, а бидејќи процесот за барање на виновниците претпоставува дека бара подолго време, оној извештај од МВР да биде за следна седница.

Молам да се прими оваа исправка.

ТИТО ПЕТКОВСКИ:

Господине Рамадани ние дневниот ред го утврдивме. Вашето укажување може да биде уште еден апел до министерот за здравство, доколку е во состојба во текот на седницата, можеби при крајот на седницата да даде таква информација.

Сакам да предложам една работа.

Со оглед на обврските што ги има Собранието за локалните избори, предлагам прва точка на дневниот ред да биде - Предлог на одлука за образуваше на државна комисија за избирачки список, а втора точка - Предлог на одлука за правилата за рамноправно медиумско претставување на локалните избори во 1996 година. Останатите точки да течат така како што го утврдивме дневниот ред.

Кој е за предлогот молам да крене рака? (46)

Дали има некој против? (Нема)

Дали некој се воздржува од гласање? (Никој)

Очигледно дека доста пратеници не гласале.

Констатирам дека предлогот е усвоен.

Минуваме на 10-та точка - Предлог на одлука за образување на државна комисија за избирачки список.

Предлогот на одлуката Ви е доставен односно поделен.

Отворам општ претрес.

Молам, кој бара збор? (Никој)

Бидејќи никој не бара збор, го заклучувам општиот претрес.

Отворам претрес по текстот на предлогот на одлуката.

Молам, кој бара збор? (Никој)

Бидејќи никој не бара збор, го заклучувам претресот по текстот и Предлогот на одлуката го ставам на гласање.

Кој е за, молам да крене рака?(60)

Дали има некој против? (Нема)

Дали некој се воздржува од гласање? (1)

Констатирам дека Собранието ја донесе Одлуката за образување на државна комисија за избирачки список.

Минуваме на точка 12 - Предлог на одлука за правилата за рамноправно медиумско претставување за локалните избори во 1996 година.

Предлогот на одлуката и мислењето на Владата Ви се доставени односно поделени.

Отворам општ претрес.

Молам, кој бара збор? (Никој)

Бидејќи никој не бара збор, го заклучувам општиот претрес.

Отворам претрес по текстот на Предлогот на одлуката.

Молам, дали некој бара збор? (Никој)

Бидејќи никој не бара збор, го заклучувам претресот по текстот и Предлогот на одлуката го ставам на гласање.

Кој е за, молам да крене рака? (59)

Дали има некој против? (Нема)

Дали некој се воздржува од гласање? (2)

Констатирам дека Собранието ја донесе одлуката за правилата рамноправно медиумско претставување за локалните избори 1996 година

Минуваме на 1-та точка од дневниот ред - Предлог на закон за парнична постапка.

Предлогот на законот и извештаите на работните тела на Собранието Ви се доставени односно поделени.

Согласно член 98 став 5 од Уставот на Република Македонија овој закон се донесува со двотретинско мнозинство од вкупниот број на пратеници.

Отворам општ претрес.

Молам, кој бара збор?

Има збор Владо Поповски, министер за правда.

ВЛАДО ПОПОВСКИ:

Господине претседателе, дами и господа пратеници, сосема накратко бидејќи веќе во една фаза расправавме за Законот за парничната постапка, да укажам дека денес Собранието има на дневен ред еден од многу важните закони за востановувањето на судството или судската власт во РМ на нови основи. Во таа област донесен е основниот организационен закон, избрани се судиите според новите уставни принципи, востановен е целокупниот судски механизам. Она што Собранието треба да го дозаврши за да ја докомплетира, според новите уставни норми третата власт, или една од трите власти таа што во најголема мера го обезбедува правниот карактер на државата и дава атрибут на правна држава, е донесувањето на материјалните и процесните закони по кои работи таа власт.

Законот за парнична постапка е еден од најважните процесни закони. Тој ја уредува материјата поврзана со интересите, имотните прашања или сите граѓански спорови во областа која што значи живот, работните односи, семејните односи и тн.

Пред нас имаме нов закон за парнична постапка, закон кој е граден постапно, подолго време, во спојот со научните, стручните кадри и надлежните органи на државната власт, закон кој има поминато повеќе кругови на оценки научни и стручни. Исто така има рецензија од страна на Советот на Европа, или тоа е закон што беше на експертиза во Советот на Европа и по кои сугестии и предлози е постапено максимално, за да тој Совет на Европа во едно кратко резиме на следниот начин го има оценето Законот за парничната постапка:

Укажувајќи дека законот главно е базиран на австрискиот закон за граѓанска постапка, австриската школа е една од класичните европски школи со свој углед и со своја традиција и со пошироко влијание во Европа, укажува дека предлогот на закон целосно задоволува. Се работи за модерен закон на високо техничко ниво, добро организиран и ги опфаќа сите неопходни и основни принципи согласно главните европски стандарди. Во таа насока укажувам дека имаме закон во една особено значајна област, закон кој нужно претпоставува стручност, нужно претпоставува долга работа над него, закон кој опфаќа 477 членови, значи еден од пообемните закони и закон кој по својата природа влегува во рамките на обезбедувањето на законски признатите интереси. Од тие причини стандардите на позицијата на странката во рамките на оваа постапка, е поинаква отколку позицијата на лицата или на странките во кривичната постапка каде што се зафатени пред се правата и слободите на граѓаните. Од тие причини обврските во однос на определени права и слободи на граѓаните по одредени припадности во граѓанската постапка, за разлика од тие во кривичната постапка се поставени на едно пониско ниво, како стандард кој практично секаде во светот е така уреден.

Имено, бидејќи станува збор за постапка која што е целосно во диспозицијата на странката, што значи дека со постапката владее самата странка, а не самиот суд ексофицио, или друг државен орган, практично

станува збор за постапка која треба да се одвива економично, ефикасно, рационално и од тие причини решенијата по линијата, на пример на прашањата за јазиците е ставено потесно отколку што е опфатено во рамките на Законот за кривичната постапка. Тоа само по себе воопшто не е диспропорција или различен аршин на решавање на тоа прашање во однос на прашањето во рамките на кривичната постапка. Ова посебно на почетокот го напоменувам затоа што претпоставувам дека тука ќе има поголем интерес од пратениците претставници на националностите во Парламентот на РМ. Го укажувам тоа посебно за да укажам дека и ова што е во овој закон е еден добар стандард од компаративното право.

На крајот сметам дека преку расправата и преку амандманите од страна на почитуваните пратеници, Законот ќе го одобриме. Во таа смисла се надевам дека ќе се имаат предвид и овие укажувања за природата на оваа постапка за разлика од таа на кривичното право каде ќе се има и мерка односно разбирање за аргументите што ќе ги размениме како две страни во парламентарната расправа.

ТИТО ПЕТКОВСКИ:

Има збор господинот Хисен Рамадани.

ХИСЕН РАМАДАНИ:

Почитуван господин претседателе, почитувани колеги, јас сакав по овој повод во оваа начелна расправа, во врска со Законот за парнична постапка, всушност слична е состојбата и со нотарските работи, а по повод деловите на законите кои се однесуваат на употребата на македонскиот јазик и кириличното писмо и употребата односно неупотребата на јазиците на националностите односно јазикот на потесната средина, според националниот состав на граѓаните да кажам неколку збора на таа тема врзано за законот, законитоста и јазичното прашање.

Во овој закон како впрочем и во многу други закони каде се регулираат односите во дејствувањето на државните органи, законодавецот односно предлагачот на Законот, свесно или не по мое мислење, не учува при отворени прашања во врска со јазикот и неговата потреба.

Првото прашање е следното:

Дали има уставен и политички основ третманот на јазиците на националностите особено на албанскиот, мислам како компактна и голема национална групација, да биде сведен на стран јазик, на кој, по барање се врши, како што се вика во законите превод на пример во истрагата, во парничните судења, нотарските дејности и тн.

Ако власта, па и судската произлегува од граѓаните и им припаѓа на нив тогаш нормите за делување на власта не можат да бидат во спротивност со основните атрибути и особености на граѓаните и нивните колективитети. А тоа значи дека не може да биде израз на волјата само на еден дел од граѓаните, макар[^]тие биле во мнозинство. Се разбира секој закон е израз на волјата на водечките сили во општеството. Меѓутоа владеењето со општеството ако има граѓанска и демократска одлика, таа мора да претставува израз на интересите на сите односно власта мора да биде општ репрезент на општите, а не само интерес на одделните интереси. Недоволен е и недоречен принципот дека сите луѓе се еднакви пред законот, ако законот не е еднаков спрема сите луѓе. Законот свртен спрема сите луѓе го потврдува правото и правдата, демократијата и еманципацијата на мнозинството и на силите кои преовладуваат во времето на вршењето на власта. Тоа е првото прашање.

Второто прашање врзано за јазичната потреба на луѓето е фактот што сеуште и како партии и како Влада и како Собрание ниту теоретски

ниту практички не забележуваме еден феномен за разликата помеѓу употребата на јазикот и статусното прашање на јазиците. Мешајќи ги и неправедјќи разлика меѓу овие два поима и општествено правни да кажам одредници, всушност се блокира нужниот развој на процесите во оваа област и со тоа се создаваат непотребни тензии меѓу човечките и меѓу националните односи на штета на урамнотежениот правен систем и земјата во целост. Мислам дека мора да се има предвид оти генералното начело за човечкото право за употреба на јазикот мора да биде атрибут што треба да го имаат предвид сите државни органи, а сосема е друго прашањето за точното прецизирање на статусните вредности во целата заедница или во одделни нејзини делови.

Трето прашање сврзано за сфаќањето и толкувањето на уставните одредби е врзано за член 7 од нашиот устав.

Член 7 од Уставот содржи еден принцип кој е генерален и се однесува на македонскиот јазик и неговото писмо и две други одредби кои ја решаваат службеноста на јазиците на националностите во определени препознатливи средини и услови. Тие одредби не се никаква новина ниту преседан во нашата, во однос на светската уставно правна практика и политика. Ние дури и од 1944 година, а особено од 1963 година тие основи ги имаме во нашиот уставен систем присутни, а тоа значи дека во средините каде живеат во значителен или во претежен број националностите односно некоја од нив, карактерот на службеност има јазикот на таа националност. Уставните одредби се чисти и јасни и се работи за службеност на јазикот на националноста во единиците на локалната самоуправа, а не во органите на локалната самоуправа, како што се настојува да се толкуваат тие одредби на Уставот. Според тоа тука не се работи за право на употреба на јазикот, туку уставно правна, правна службеност на јазикот во тие подрачја. Оттука произлегува дека

немаат уставна основа тезите дека државните органи во тие средини употребуваат само македонски јазик, а јазикот на националностите има статус на стран јазик. Затоа, по мое убедување, сите одредби за јазикот на националностите во законите за органите на управата, па и судските како и овие одредби на законот за парнична постапка, да речеме член 7 и член 138 и слично, немаат уставна поткрепа и тоа од едноставна причина што уставот вика дека таа службеност се утврдува со закон, а ние со законите тоа го негираме и воспоставуваме режим за употреба на јазик кој е неуставен. Оттука, во оваа прилика, мислам дека нема ефекти да се предложат било какви амандмани, затоа што со самите амандмани не може да се менува и духот на Уставот кој во својата основа е оваа област не е заснована на Уставот.

ХИСЕН РАМАДАНИ: (продолжение)

Затоа предлагам три можности.

Правата можност Законот да се повлече и оваа работа темелно да се расправа, затоа што јас мислам дека членот 7 има потреба и за една научна расправа во смисла на тоа дали сме ние пишман во однос на тој дел од Уставот или сакаме него да го спроведуваме. Па да ја изведеме до крај таа дилема и правна и политички и теоретски до крај на консенквенца.

Второ, втората можност е, ако е повлече Законот во Собранието од страна на Министерството за правда да се предложи еден соодветен, стручен материјал и по оваа материја опстојно да се расправа овде и со една начелна определба на Собранието и неговите ставови да се изврши и ревизија на досега донесените закони и се има како основен вид за натамошно ориентирање кон градење на законите во оваа област.

На крајот да кажам дека не сум наполно согласен со она што рече министерот за правда дека експертите од Европа ни дале поддршка на овој закон токму во овој дел. Мислам дека забелешките во овој дел, во првиот дел на Законот што беше предложен беа такви така да имаше нешто тие да бидат вградени во Законот, а мислам дека од првата верзија до оваа нема разлика. Затоа велам дека вака граден овој дел на Законот нема уставна основа и молам за тоа да се поведе една посериозна расправа за да можеме да кажеме, и да го донесеме, а и да биде во согласност со Уставот.

МЕРСЕЛ БИЉАЛИ:

Почиуван претседателе, почитувани пратеници, претставници на Владата;

Се работи за закон со доста важна содржина која покрива една многу важна материја, како што е постапката за решавање на прашањата од доменот на имотно - правните односи кои според Уставот претставуваат темел на вредностите на Уставот на Македонија, како што се прашањата од личните семејни работи односно кои во еден дел тангира во доменот на основните слободи и права на човекот и граѓаните, потоа граѓанско правните односи на физичките и правни лица. Значи, се работи за доста деликатна и важна материја која директно тангира врз животните интереси и права и статистисните прашања на граѓаните. Каков закон ќе донесеме ние тука од тоа ќе зависи какво објективно судење ќе имаме односно дали ќе имаме нрепристрасно или пристрасноста ќе се доведе до минимум во судењето за повеќе прашања. Од тоа ќе зависи дали ќе се остварат мошне важни начела на парничната постапка како што е начелото на барање на вистината и начелото на слободна оценка на доказите. Значи, само со правилна постапка може да се очитува правилно делење на правото што е и уставна и морална обврска.

Во начело предлогот што ни се нуди тука сметам дека ги исполнува тие основни стандарди и како таков треба да се поддржува, метроа сепак има одделни забелешки кои сметам дека има можност да се уважат и како амандмани да се прифатат. Моите забелешки се следните:

Прво, Предлогот предвидува можност Врховниот суд на предлог на странката или на надлежниот суд да одлучи за одделниот предмет дали да постапува друг стварно надлежен суд ако се оценува односно ако се смета дека така полесно ќе ја спроведе постапката.

Второ, ако се смета дека се постојат важни причини за тоа.

Мислам дека овие две реченици во правото не треба да стојат како такви затоа што се доста фуидни констатациите и како поими заслужуваат допрецизирање, и тоа до крај допрецизирање.

Уште по првата фаза ние дадовме доделени забелешки и кажавме дека по однос на таквите определби треба да се има слух од причина што не би требало никако да се дојде до ситуација каде практично ќе имаме судски волонтеризам, каде ќе имаме судски арбитраризам и правна несигурност. Тоа сметам дека требаше да се допрецизира затоа што не би требало да стои како што е во документот.

Второ, членот 6 кој го уредува прашањето на употребата на јазикот во постапката. Така како што стои во членот 6 сметам дека може да доведе до одделни конфузии.

Прво, се кажува во ставот 2 на членот 6 дека припадник на националноста, граѓанин на РМ кој не го знае или не го зборува Македонскиот јазик..., значи постои реченицата "припадник на националноста, граѓанин на РМ", што е неуставна категорија, затоа што националностите се во се посебна категорија и поимот граѓанин на РМ воопшто не треба да стои затоа што тие припадници кои не се граѓани на РМ практично се сметаат за странци и важат одредбите кои ги уредуваат таквите односи.

Вториот дел на реченицата продолжува дека ако не го разбира или не го зборува Македонскиот јазик, и тука се поставува прашањето кој ќе провери дали го разбира или не го разбира, или дали го зборува или не го зборува јазикот. Значи дали претходно треба да се врши поодделна проверка. Според таквата формулација мислам дека треба. Мислам дека тука треба да стои принцип на автоматизам и припадник на национа-

II/4.-

лнсота да го има тоа право како уставно право, а не како констатација дали тој тоа го знае официјалниот јазик или не.

Исто така, се поставува прашањето ако една од странките го познава јазикот, меѓутоа смета дека од принципиелни причини треба да се изразува на свој јазик и смета дека заради објективноста во постапката можеби би требало да се изрази на свој јазик, тогаш се поставува прашањето како ќе постапи судот.

Така како што е формулиран членот б став 2 сметам дека со ништо не се разликува со процесно законските определби кои се однесуваат на странците.

За поднесоците не е предвидено дека странката може да ги поднесува на својот сопствен јазик. Ние пред неколку дена пред ова Собрание го имавме предлогот за донесување на закон за кривична постапка и мислам дека некој определби од тој закон доста авансирани од предлогот на овој закон.

Тука се предвидува можност само поднесоците во единиците на локалната самоуправа каде националностите живеат во значителен, или мнозинство доставниците да се формулираат на два јазика, односно и на јазикот на националноста, тоа е само еден минимален плус.

Ова што го кажувам сега сметам дека има доста големо значење од следните причини.

Наскоро пред ова Собрание ќе се најде предлог - повелбата за ратификација на рамковната конвенција за заштита на националните малцинства и вториот меѓународен акт - Европската повелба за регионалните и малцинските јазици. Тоа е како обврска. Значи ратификацијата на овие документи е обврска за нашето членство во Советот на Европа и мислам дека до ноември ова треба да биде завршена работа

II/5.-

Членот 9 точка б) е од Европската Повелба за регионалните и малцинските јазици предвидува во тој дел кој се однесува на граѓанската парница односно граѓанската постапка три алтернативи

Првата алтернатива гласи: "по барање на странката постапката може да се одвива на регионалниот јазик, или малцинскиот јазик како што стои во документот.

Втората алтернатива е да им се овозможи на странките да се изразуваат на свој јазик во постапката и за тоа да не поднесувате никакви дополнителни трошоци.

Третата варијанта, да може поднесоците да ги поднесуваат на свој јазик дури и кога за тоа треба посебен превод, за кои прашања сепак треба да се ангажира Државата.

Оваа Повелба им овозможува на државите да ги селектираат алтернативите. Значи на државите им се остава дали тие ќе се определат за повисоки стандарди во однос на јазиците, дали тие ќе се определат за средни стандарди во однос на јазиците и на крајот дали ќе се определат на ниски стандарди, односно минимални стандарди во однос на поднесоците.

Како што стои во Предлогот со потполна одговорност можам да кажам една средина помеѓу ниските, повисоките и средните стандарди. Министерот приговара, меѓутоа ние го имаме документот тука и можеме јавно да го прочитаеме. Мислам дека предложените амандмани можат да придонесат да се поправи постројната слика и да се усвои законот и уште повеќе кога ние како земја веќе на широка врата се декларираме дека во однос на правата на националностите ги поддржуваме високите стандарди, меѓутоа тоа е факт дека не е потполно така.

Вториот акт односно рамковната конвенција, мислам членот 10 и 11 предвидува можност на јазикот на националноста да биде во службена употреба и во државната администрација. Така ние не смееме да дозволиме аномалија во државната администрација постои можност на користење односно статус на службен јазик а во судството тоа не е можно. Затоа треба да почнеме постепено да ги изградуваме и овие постојни принципи.

На крајот да кажам дека го поддржувам предлогот да се повлече Законот. Тоа е и став на пратеничката група на ПДП заради дополнителни консултации во врска со ова прашање.

ВЛАДО ПОПОВСКИ:

Почитуван претседателе, дами и господо пратеници, се поставија сите крупни прашања во врска со употребата на јазиците на малцинствата во парничната постапка и се повлече аргументација на релацијата меѓународни стандарди - Устав на Република Македонија - Закон за парнична постапка и се предложи на една страна повлекување на законот, на друга страна одржување на научни - стручни собири, а понатаму дури на крајот и расправа пред Парламентот. Мислам дека на маса се изнесени сите прашања и треба да ги расчистиме.

Прво, односот меѓународните стандарди и домашното право. На прво ниво Уставот на РМ. Меѓународните стандарди се дадени, прво меѓународното право функционира доколку е ратификувано согласно со Уставот во постапка пред Парламентот. Тогаш тоа има предност пред домашното право.

Второ, пред се, станува збор за меѓународни договори и пред се станува збор на акцепирани меѓународни присони норми.

II/7.-

Кога станува збор за меѓународни стандарди особено во рамките на јазиците и во наслов на повелба за употреба на регионалните или малцинските јазици станува збор за стандарди што се препорачуваат и за стандарди во рамките на кои земјата која што припаѓа на Европските асоцијации треба да се вклопи. Вклопувањето може да биде на кое и да е ниво. Ако се вклопиме на најниското стапало, на точката 3, она ги исполнува европските стандарди.

Ако се вклопи на ниво број 2, или на средното стандардно нивои она се вклопува исто така во Европските стандарди.

Ако го усвои првото ниво, она исто така е во Европските стандарди. Што претставува Повелбата за стандардите за употребата на регионалните и малцинските јазици. Отсликување на нивоата на Европа очигледно различни. Која е логиката на тие различни нивоа и која е така да кажам политичката и правната смисла на нивното постоење.

Европа е различна прво по држави, нивниот тип на државно управување. Станува збор за сложени држави, станува збор за унитарни држави, станува збор за уставни кои што различно на своите политички, историски правни принципи има постигнато различно ниво на дефинирањето на позициите на употребата на регионалните и малцинските јазици.

Обично во компаративното право има употреба на паралелни постапки или на јазици на малцинството за да се води комплетно целокупната судска постапка на јазикот на малцинството во федеративни, или во сложени сојузни држави. Не знаеме. Можеби немаме доволно сознание примери на Унитарни држави каде што во судските постапки се употребуваат две или три постапки. На пример, ако има во една земја три националности судските постапки да се водат на три јазици издвоено во целина. Притоа кога велам водење на судските

II/8.-

постапки не подразбирам можност на употреба на јазикот на националноста и достапност на таа употреба во судската процедура, туку пред се мислам на статус на јазикот во смисла дали станува збор за службеност на јазиците или станува збор само за употреба на јазиците.

Во таа смисла кога станува збор на пример три јазици на националности, три начини на водење на комплетните процесни постапки, тогаш значи станува збор за статус на тие јазици еднаков на статусот на службениот или општиот јазик, а не за употреба. На кое ниво ние сме правно врзани, бидејќи станува збор за закон, станува збор за Парламент и пред Парламентот може да се води само правна расправа во процедура на донесување на закон така како што е определено во Уставот.

Она што нас не обврзува да го почитуваме 100% бидејќи ако не го почитуваме икаме корективен механизам во рамките на правните институции, а тоа е Уставниот суд може таа правна постапка да ја обезбеди преку решението на пример за укинување на делови на одреден закон или за укинување на целиот Закон, да го стави вон правниот поредок. Нашиот правен поредок за врв, би ги замолил пратениците ако е можно малку тишина бидејќи не читам ми пречи на концентрацијата, а сметам дека се однесува на многу крупни прашења и прашања кои што добиваат друга смисла и треба да ги расчистиме правно, политички, научно и тн. и да укажам дека ние во Собранието водиме правна расправа. Аргументите можат да бидат правни и политички. Научните сознанија и научните аргументи се водат пред научни институти, во гласила и во форми кои што се типични за науката и тие можат да бидат поведени пред донесување на одреден закон, во текот на донесувањето на Законот, после законот и тие ќе траат и можат да траат, меѓутоа мислам дека и тука нема да има некој спор, но еве да забораваме дека сум ја рекол оваа реченица да станува збор за науката.

II/9.-

Значи на ова Собрание му треба правна и политичка расправа во смисла на покренатото прашање. Сега да видиме на кое ниво сме во однос на Повелбата, да видиме што Уставот навистина пропишува во членот 7 и каде се наоѓа овој закон во однос на Повелбата и во однос на Уставот.

Во однос на Повелбата се наоѓа, ја усвојува точката 2 во целина и точката 3 во целина, бидејќи точката 2 се однесува тогаш кога не се води постапката во целост и на јазикот на националноста со што јазикот на националноста има статус на службен јазик, тогаш лицето кое што не го знае или недоволно го знае службениот јазик може да побара постапката во врска со неговите активности и неговиот однос кон Судот да се води на нему разбирлив јазик и тоа се уредува преку Институтот толкувач.

ВЛАДО ПОПОВСКИ: (Продолжение)

Тогаш му се обезбедува на сметка на државата толкувач за да целосно партиципира и да може комплетно да ги брани своите законски признати интереси.

И третото ниво, дека нема да се одбијат документи само заради тоа што се напишани на друг јазик, а не на јазикот на судот. Во тој случај судот нив ќе ги преведе. Нашиот закон ги има и втората и третата. И тука е кумулативно. Законот не стои меѓу втората и третата бидејќи да ве потсетам, законот го има институтот комплетно на употреба на јазикот, во врска со Уставот го врзува со припадник на националноста на јазикот на странката која што е припадник на националноста да може целосно во парничната постапка тој да учествува на својот јазик. И, нему да му се преведува се она што во судската процедура се искажува во врска со неговиот предмет.

Во законот покрај тоа, доставницата се доставува на македонски јазик, како службен јазик, според Уставот на РМ и на јазикот на припадникот на националноста, тоа е член 138. Исто така членот 204, документите што се употребуваат во судската парнична постапка не може да бидат одбиени и да не бидат земени во предвид само заради тоа што се напишани на јазикот на странката, односно на националноста. Што значи ние го имаме и второто и третото ниво практично акцептирано. Од страна на Советот на Европа немавме никаква забелешка во таа смисла. Кога се разгледуваше законот во првата фаза беше само побарано каде е регулирано прашањето на документите кои може да бидат доставени на јазикот на странката, а не на јазикот на судот. Тоа е прецизирано во членот 204. Бидејќи законот е погледнат уште еднаш по ревизијата немаме никаква забелешка во Секторот на

употребата на малцинските, или на јазикот на националностите во нашата кривична постапка од стојалиште на стандардите. Овој закон не се судира воопшто со европските стандарди, тоа конечно е и соопштено.

И, сега да одиме конечно на Уставот на РМ, да видиме што тој употребува, после тоа на изнесените комплетни стојалишта.

Уставот на РМ во член 7 став 2 и 3 утврдува дека во општините во кои како мнозинство и ставот 3 во кои во значителен број, а законот за локална самоуправа го утврдува значителен број 20% до 50% живеат припадници на националноста покрај македонскиот јазик и кириличното писмо во службена употреба е и јазикот и писмото на националноста. Се однесува на системот на локалната самоуправа и не само во установите на локалната самоуправа, туку и на другите сектори кои што ги решава во законот за локалната самоуправа.

Јазикот на судот се решава во процесните закони кои што се однесуваат на секторот на судот. Матрицата на државните органи е издвоена од матрицата на локалната самоуправа како правно стојат овие можеме да заклучиме по една индикација, индикација заради тоа што се однесува за друг пример, за јазикот во администрацијата, а ќе ја провериме по повод овој закон бидејќи може да се покрене исто така процедура пред Уставниот суд. Уставниот суд на РМ донесе решение околу прашањето на службениот јазик, во органите на државната администрација укажа дека членот 7 став 2 и 3 не се однесува на службеноста на јазикот во органите на државната управа, што не значи и на достапноста за употреба на јазикот на националноста за тие исти органи. Во таа смисла мислам или носам уверување дека од стојалиште на уставниот член 7 став 2 и 3 овој закон е коректен и има уставна основа, а не дека нема уставна основа, па на таа основа, како што почитуваниот г-дин пратеник Хисен Рамадани побара да се повлече бидејќи законот немал уставна основа.

Имено, одреден закон дали има основна основа или не, може да цени само Уставниот суд. Ние можеме да делуваме бонафиде или во добра намера, со добра намера, со добра совест со уверување дека има, меѓутоа Собранието не е тоа што конечно е надлежно да каже дали навистина има или нема. Кога би било надлежно тогаш Собранието би имало надлежност да дава автентично толкување на Уставот, меѓутоа, таа надлежност е алоцирана во Уставниот суд или во уставното судство. Име

но, ќе ја поминеме и таа процедура.

И сега е многу значајното прашање за така наречениот статус на јазиците и за употребата на јазиците. Кога станува збор за статусот на јазиците во РМ статус за службен јазик имаме а тоа е македонскиот јазик и кириличното писмо. Статус на службен јазик на јазикот на националноста во услови на мнозинство и значителен број само во локалната заедница има и јазикот на националноста. Во тој случај бидејќи сега имаме и локална самоуправа по моделот на Европа го имаме донесено Законот за локална самоуправа, Законот за општините во РМ, еве сега имаме донесен закон и за локални избори и ќе ги конституираме тие, ние немаме суд кој што е општински, не само по територија. Дозволете, по територија тоа е едниот параметар на општината. Немаме општински суд кој што е избран или кој што може да биде избран, од општинските институции. Ако има таков суд тогаш статусот на службеност на јазикот на малцинството односно националноста во нашата земја по основа на законот на Уставот, член 7 став 2 и 3, по Законот на локална самоуправа ќе се однесува и на судскиот јазик, но тогаш кога општината ќе избира судови. Таква општина немаме ниту ние, таква општина нема ниту Европа. Таква општина имаше СФРЈ и СРМ. Заради тоа што тие општини беа во матрицата на државата и тие општини дури беа засилен пункт на државата СФРЈ и

СРМ бидејќи ги остваруваа со единствената општинска администрација судство и полиција и сојузните закони и републичките закони одлуките на општинското собрание кои што имаат карактер на одлуки на орган на власта.

Во случајот ние имаме типично европска општина која што не избира суд и судска власт и не воспоставува судска власт бидејќи тоа е надлежност на Парламентот или на друг орган поврзан со државната структура. Што значи немаме општински суд, нека се вика и основен, но тој не е општински по неговото произлегување, по неговата генеза. Општината не е генератор на судството.

Второ, конечно ќе навикнеме, треба да помине повеќе време, може и години, немаме општински суд ниту по граници на неговата надлежност. Во законот за судовите е определена територијалната надлежност на судовите, на судската мрежа во РМ и се вели дека судот во Тетово или судот во Дебар е надлежен за териториите на сите општини што ќе произлезат од општината Тетово односно Дебар, со законот кој што ќе ја уреди таа материја. Во Тетово веќе има 9 или 10 општини, а тука е бројката, во Дебар има 3 општини во Струга има 5-6 општини, во Струмица има 9 општини. Основниот суд во Струмица не е суд на Струмица, не е суд на општината Струмица, туку е суд основен на струмичкиот реон или регион ако сакате, на тетовскиот реон или регион или на сите општини што произлегоа од општина Струмица или на сите општини што произлегоа од општината Тетово, односно општината Дебар. Немаме општински суд ниту преклопување на територијата имено шемите се реално различни по надлежности, по произлегување на одредени институции, во случајот на судските и по територијална надлежност.

Од тие причини, статус на службен јазик во судството еднаков во смисла на службеноста на македонскиот јазик не е уставно заснован. Не постои уставна основа токму за таквото решение. Меѓутоа, кога не постои уставна основа за службен статус на јазикот на националноста не значи дека не постои уставна односно законска можност за употреба на јазикот на националностите и во судовите и во државната управа и во сите други органи кои што припаѓаат на институциите на државата, бидејќи тука нема бетонски сид меѓу двете шеми.

Статусна потреба на јазикот на националностите според овој суд постои и тој зафаќа комплетно употребување на јазикот од странката која што не го знае или кое што не го говори службениот јазик на судот, македонскиот јазик.

Дилемата дали судот претходно како фактично прашање ќе решава српема одредбата во членот 6 или не, не. Ако сакате да бидете до крај сигурни може да прифатат амандман во кој ќе се објасни што е јасно кажано во основното решение дека самата изјава на странката односно припадникот на националноста дека не го знае или дека недоволно го разбира или недоволно го знае службениот јазик значи должност на судот да му обезбеди толкувач односниот граѓанин да одлучува во парничната постапка на својот јазик или на јазикот што го знае или разбира односно на јазикот на националноста. Значи, оваа норма тоа значи, значи тоа го регулира. Оваа норма не укажува дека судот претходно ќе решава дали знае или не, па ќе ја наметне својата волја, па на тој начин ќе ја хендикепира странката која што фактички може да не го разбира доволно и ќе ја стави во нееднаква положба -аз заштита на своите интереси. Што значи дека употребата на јазикот веќе

ја имаме тука во целокупната вербална, усна расправа комплетно на релација странка - суд и суд - странка. Во писмената комуникација ја имаме во доставницата и во документите. Тука се предложи прошируваше, што значи мерката за употреба на јазикот колку што можам да подразберам можеби од г-дин Билали во таа смисла ќе има и конкретен предлог и поднесоците, поднесоците кои што доаѓаат од странката кон судот. И прашаше е на поставување мерка за употреба. И тука, колку и да ја прошириме мерката и да се држиме на ова, имаме работа доколку сакаме да ја квалификуваме позицијата на јазикот на националноста тогаш тоа е позиција на јазик кој што се употребува во судската постапка, но не на јазик кој што е во службена употреба во судската постапка, бидејќи доколку би бил во службена употреба, тогаш значи дека може да се водат издвоени постапки, а тоа е паралелен систем на судските постапки и на судски институции во смисла судски совети, судии и се друго што е. Тоа би било надвор од Уставот, односно од уставната основа во РМ.

Дали е сега на поситните работи, но важни, бидејќи за пратениците, но и за гледачите бидејќи се создава заблуда дали јазикот на една националност која е бројна во РМ респективно стојалиште на правниот поредок на комплетниот така да речам ниво на стабилност на Републиката, на нејзиниот развој исто така, дали е среден на странски јазик. Нема никаква трага од таа констатација Член 6 кажува следното, дека само припадник на националност, граѓанин на РМ може да ја има привилегијата во однос на другите кои што не го разбираат македонскиот јазик, но не се припадници на националностите да учествуваат во постапката со сите овие институции, комплетно на неговиот јазик, преку толкувач, да учествува во судот, да добива

доставница, да поднесува документи доколку Собранието прифати и поднесоци, значи да поднесува и поднесоци. Таква можност за потреба на јазикот нема граѓанин кој што не го знае или недоволно го знае македонскиот јазик и писмо, а не е припадник на националност на РМ. Таквиот во парничната постапка ќе си плати адвокат. Или ако земе толкувач ќе го плати тој самиот. Таквиот граѓанин, бидејќи станува збор за заштита на материјални, граѓански права тоа ќе го плати, а државата кон својата националност се обврзува нејзиното учество на ова ниво да го поднесе самата таа. што значи членот 6 нема право ниту странец ниту граѓанин што не го знае македонскиот јазик и писмо а не е припадник на националност да учествува на својот јазик без да ги поднесе трошоците. Ќе ги плати, па судот ќе му определи или ќе реши на друг начин да го застапува, толкувач односно адвокат во секој случај.

Во членот 6 албанскиот јазик и јазиците на другите националности се тука поставени на посебно ниво, така да кажам ниво кое не го делат ни јазиците на ни една друга странка која што го нема тој статус. што значи сме во рамките на европските стандарди и во духот на Уставот заради тоа што ако нема статус на службен јазик не значи дека не може да се употребува со една мерка која што е рационална од стојалиште на ефикасноста, економичноста и рационалноста на заштитата на интересите во односната постапка и која што е исто така една мерка на политичките, културните односи и која се надевам дека може и да напредува во таа смисла. Во секој случај дека може во едно наталожено искуство натаму.

Дилемата околу тоа дека треба да се брише граѓанин после националност, и дека националноста е субјект во политичките односи, националноста не е субјект во судските процеси.

ВЛАДО ПОПОВСКИ: (продолжение)

Во парничната постапка или кривичната постапка не е на една страна албанската националност, на другата турска, влашка, македонска или која и да е друга националност ако се сретнат како странки во парничната постапка, туку се граѓани. Секогаш се тоа индивидуи, граѓани, но, според тоа, базичниот поим е граѓанин а тој нужен поим, тој мора да биде граѓанин, значи мора да биде државјанин на РМ за да ја има таа можност за употреба на јазиците а нужниот, не и доволен за тоа што мора да биде припадник на националност за да може да го користи она што е пропишано во членот 6. Ако е на пример граѓанин на Македонија, а не е припадник на националност, како што може биде русин, на пример, украинец, ерменец или некој друг, нему не му се обезбедува она што пишува во членот 6.

И, обратната ситуација може да биде припадник на националност на пример на албанска националност но ако не е граѓанин на РМ тоа значи ако не е државјанин, а тоа значи албанец кој во РМ има престојувалиште и кој може да има дури стален престој или на друго ниво да е присутен во РМ, ако се јави како парнична странка во судската парнична постапка тој ќе си ги сноси трошоците. Нему државата нема да му ги плати оние институти резервирани за граѓаните припадници на националности во РМ. Значи, воопшто не е редуцирана позицијата на јазикот на националноста на странски јазик, ниту положбата на припадник на националноста како граѓанин на РМ, на граѓанин на РМ неприпадник на националност и на припадник на националност што не е граѓанин на РМ. А, сите тие се и можат да бидат странки во судската процедура во рамките на овој закон.

IV/2

Од тие причини нема основа ниту аргументи да се одложил законот во неговата расправа со инплицирана идеја дека бил недоизјасност во споредба со уставната основа, дека содржи конфузии во однос на толкувањето на статусите на јазиците службен односно јазик во употреба односно пошироко во научна смисла стојат неразбирања па некоја научна екстензивна дискусија, некои експертски правни толкувања на членот 7 од Уставот ќе не убеделе дека можеби ќе создале основа да сме донеле и да сме предложеле подобар закон.

Имено, имаме закон на високо правно ниво, закон кој што комплетно, комплетно во смисла не точка 1, точка 2, точка 3, туку Закон кој што ги исполнува европските стандарди и закон кој што нема никаква забелешка и во овој сектор, а особено во другите сектори од Советот на Европа. Од нив имаме оценка, не само овој, еве сега и Законот за кривична постапка, таква беше оценката и за кривичниот закон, таква беше оценката и за законот за судовите, Македонија има примерно европско право.

Благодарам

ТИТО ПЕТКОВСКИ:

Реплика г-дин Хисен Рамадани.

ХИСЕН РАМАДАНИ:

Се согласувам со министерот дека за две - три крупни работи не се согласувам.

Всушност, се работи за следното, мислам дека сепак министерот сепак го ценам како научен работник и тој треба да прифати една расправа, не мора да биде Собранието тоа оти тој вели Собранието не, но мислам дека членот 7 на Уставот така не може да се толкува а да биде во неговиот дух.

Членот 7 од Уставот, ставот 2 и 3 зборуваат чисто. Во единиците .

(интервенција од место од страна на министерот)

Молам, Уставен суд, но јас сакам да кажам духот на Уставот дали е во согласност по мое мислење на Устав. Јас мислам дека не е. Ова ваше толкување е организационо. Тоа е во ред. Но, уставно - политички во духот на Уставот и како тој се толкуваше тогаш кога се носеше, не е.

Важи за сите органи што дејствуваат на ниво на единиците на локална самоуправа, а не само за единиците на локалната самоуправа. Дајте ова да го расчистиме, јас сум подготвен тоа материјално и осознаено, колку што ми фаќа умот, да учествувам.

И друго, некои работи можат сега поинаку да изгледаат, да најдеме објаснување.

Второ, јас не несвесно правев разлика помеѓу право на употреба на јазик и статус на јазикот. И за тоа треба да седнеме да видиме за димензиите на потребите.

Ова, како вие го толкувате само од материјална гледна точка имало разлика помеѓу страна и наш односно јазик на нашата националност, мислам дека е тоа формална страна.

Суштинска страна, мора да има битна разлика дека на овој јазик може да се води расправа а на туѓ не може, оти овој не е туѓ, овој е наш јазик, или еден од нашите јазици. Така што ширината на правото на употребата на јазикот е нешто така да речам посуптилно. Затоа сакам да не го сведеме само на формална страна.

Инаку за плаќање толку. За репликата за плаќање - неплаќање, а мислам дека за овој дел, јас останувам на мислење дека не е во духот на Уставот

ТИТО ПЕТКОВСКИ:

Г-дин Билали , реплика.

МЕРСЕЛ БИЉАЛИ;

Ако внимателно се чита Уставот односно ставот 2 и 3 на членот 7 кои децидно кажуваат дека во единиците на локалната самоуправа каде националноста живее во мнозинство, покрај македонскиот јазик и кириличното писмо е во службена употреба и јазикот и писмото на таа националност, соодветно законот. Значи, требаше да се донесе закон кој закон до ден денеска не е донесен. Да беше донесен тој закон немаше граѓаните сега да ги измачуваме со наши изјави да се наелектризира средината, што не е добро. Меѓутоа, тој закон не е донесен и секогаш кога се донесуваат одредени закони кои тангираат по прашањето на јазикот, ние тука создаваме наелектризирана ситуација што воопшто не е добра и дури е многу лоша.

Самиот министер, кога тука беше усвојуван законот за локална самоуправа, во една претпоследна верзија ако се сеќавате добро на истиот закон во еден член уредуваше каков статус ќе има јазикот во органите на државната управа. Потоа, во наредната верзија тоа се повлече дека едноставно имаше логика во тоа со Законот за локална самоуправа не може да се уредуваат односи што се однесуваат на државната управа затоа што се тоа едноставно две работи во крајност различни меѓу себе и се спротивставуваат.

Сега, министерот кога го слушам и тогаш тој кажа на оваа говорница дека прашањата што се однесуваат на службената употреба на јазикот на националноста во државната администрација ќе се уредува со Закон за државната управа, што е во ред. Меѓутоа, сега имаме изјави што кажуваат дека не би требало да е така, дека јазикот треба да се локализира само до ниво на органи на единици на локална самоуправа, но ако имаме добра волја не е трагично нешто да се направи некој чекор во правец на државната администрација и другите државни институции.

Значи, сеуште не сме го расчистиле тоа членот 7, ставот 2 и 3 да го сфатиле од единица на локална самоуправа како територија како територијална единица или да го сфатиме како органи или организации што вршат дејност во рамките на органите на единицата на локалната самоуправа, што според мене не е во ред.

Според мене и во консултации со повеќе европски експерти го имам Уставот и на англиски јазик, сите се согласуваат со тоа дека поимот единица на локална самоуправа треба да се сфати како територијална единица и ги задолжува сите органи и организации и државните органи и организации и управата и администрацијата со самиот факт што треба тие да почитуваат одредена реалност. Таа реалност е националната структура во тие единици на локалната самоуправа. Сите, до еден дури кога зборувавме за тоа дека кај нас така се толкува тоа, тие воопшто беа зачудени дека не би требало во суштина да има логика од причина што сите органи и организации што вршат јавни овластувања и други дејности ја вршат затоа што има една одредена реалност во однос на меѓунационалната структура и тоа треба така да оди. Не е логично некои органи, а тоа се органи на единицата на локалната самоуправа таа реалност да ја почитува а други органи, дејствуваат во истата територија, да не ја почитуваат таа реалност. Тоа е научна расправа, можеби ги надминува рамките на овој Парламент, меѓутоа треба да се каже

Во однос на критериумите што ги изнесе министерот од Европската повелба за регионалните и малцинските јазици...

ТИТО ПЕТКОВСКИ:

Извинете г-дине Билали што ве прекинувам вашето време за реплика измина.

МЕРСЕЛ БИЛАЛИ:

Уште половина минута и готово.

Точката 3 се однесува на поднесоците а не на формалните и неформални документи помеѓу странките кои детерминираат некое право или обврска. Веќе и самиот министер кажа што се тие поднесоци.

ТИТО ПЕТКОВСКИ:

Има збор г-дин Поповски, министер за правда.

ВЛАДО ПОПОВСКИ:

Немам намера да полемизирам, имам намера да илустрирам за да се направи уште појасна разлика што значи водење постапка, службено на два јазика или на едниот и на другиот:, а што значи употреба на два или три јазици што, според законот е сосема можно.

Водење постапка на два јазика или на три во службена смисла значи дека е можно да се води паралелно на еден, на македонскиот и кириличното писмо и паралелно со него и на вториот односно третиот. Во парничната постапка обично во просек учествуваат шест - десет парничари. Станува збор за граѓански предмет во кој има основни странки има и вмешувачи. Што значи може паралелно да се води на два или на три.

Што значи употреба на два или три јазика, покрај службениот а што значи водење на два или три како службени? Тоа значи следно:

1. Дека не само толкувач и преведувач, заради обезбедување на комуникацијата, не само доставниците и поднесоците во целина и документите, туку и формирање судска документација мора да се води на тој начин и на македонски, на пример да земеме и албански и турски. Во еден суд во Гостивар во кој можат како странки да се јави припадник на турската националност во општина Врапчиште каде е над 20%, припадник на албанската националност,Македонец. Да не вклучуваме други националности. На тој начин записникот ќе има страница на македонски, страница на албански, страница на турски. Пресудата ќе биде на македонски, на албански и на турски.

2. Понатаму, второстепената постапка до апелациониот суд во Скопје во случајов, бидејќи станува збор за гостиварски Основен суд, ќе мора да се води исто еднакво како и постапката во основниот суд, на македонски, на албански и на турски комплетно, во се. До дактилограф, до записник, до протокол, до документи што излегуваат од судот до странката.

И на трето ниво во Врховниот суд во РМ по основ на правни лекови исто постапката ќе мора да се води на таков начин. Тоа е водење на постапка со статус на службени јазици повеќе од еден.

А, употреба на повеќе јазици од еден е употреба преку толкувач, ниво на доставници, ниво на документи и до колку на пример Собранието усвои ниво и на други поднесоци што значи и преведувачка служба во Основниот, во апелациониот односно Врховниот суд сето тоа да се преведува и да се враќа на странките.

Она првото, до колку паралелно, до колку издвоено, до колку е можно да се води и на јазик на националност издвоено, тогаш значи ќе имаме едни предмети целосно како постапки на Основен, апелационен и Врховен само на македонски и целокупната документација ќе биде на македонски, во друг случај ќе имаме целокупната документација да се води само на албански, во трет случај ќе имаме документација само на турски јазик ако странките се договорат на турски да се води целокупната документација. Со други зборови ќе имаме односно имаме во тој случај паралелни судски постапки или паралелен судски систем.

Уставот на РМ не претпоставува и нема основ за паралелни системи ниту во судството, ниту во образование ако сакате, ниту во другите системи, освен во образованието до ниво на средно образование. Со одредени конкретни решенија. Во високото не предвидува паралелен систем, а особено ниту во администрацијата ниту во судството.

Тоа е разликата помеѓу статус на службен јазик и постапката на јазик на националноста и статус на јазик кој што се употребува со мерка што ја предвидуваат европските стандарди. Ова второто е практично не во духот , туку и во нормите на Уставот на РМ, а нивото на употребата е во стандардите на Европа. Можеме тука околу мерката да се разговараме.

ТИТО ПЕТКОВСКИ:

Има збор г-дин Ајдарага.

ГАЗМЕНД АЈДАРАГА:

Денеска на дневен ред имаме Предлог на закон за парничка постапка, закон што регулира одредена проблематика, закон кој што, како што рече министерот ги регулира на пониско ниво правата на националностите како учесници во постапката.

Оваа споредба што ја направи министерот ја правеше исто како и споредбата што ја направи кога беше во прашање Кривичниот законик. И, верувајте, ми доаѓа на помисла , вулгарно да се изразам треба да направам кривично дело за да почувствувам колку сум припадник на одредена националност бидејќи тогаш имам поголеми права. Дали така тоа треба да го сфатиме? Знам, се смее министерот, навистина е смешно. Значи, ако направам кривично дело ќе имам поголеми права. Алал ви вера. Тогаш ќе почувствуваме на кого припаѓаме, дали сме албанци, турци, роми или некои други.

ГАЗМЕНД АЈДАРАГА: (Продолжение)

Не знам, не можам воопшто да замислам и да дадам глас за еден ваков документ, за еден ваков закон. Неслучајно беше она што се кажа од моите колеги дека навистина редно е, бидејќи според сознанијата што јас ги имам овој закон воопшто не отишол на ревизија пред Европскиот Совет. Јас ги имам сознанијата дека нема, вие докажете го спротивното. Што е уште полошо, ова ги деградира нашите права како граѓанин на Република Македонија, иако не недеградира во случај кога одиме војници, кога сме повеќе присутни како војници да ја чуваме Македонија, бидејќи според она што го изнесе министерот за одбрана дека Македонците односно граѓаните на Скопје во 80% случаи - тоа "Нова Македонија" го пишуваше - не одат во војска оние кои треба да одат, а за ова можеме да бидеме граѓани од втор ред. Такви работи не знам кому ќе му служат, а најмалку на една институција Министерство за правда која нуди вакви закони. Најмалку ќе и служат на неа. Јас сум свесен дека овде се работи за закон кој што регулира една област која не егзактна, не е ова математика и да се каже дека 2 плус 2 се четири, туку правото е како да го толкуваш. Министерот Уставот, членот 2 и 3, го објаснува на овој начин, ние го објаснуваме на друг начин, се работи за неегзактна наука, така ќе се објаснува.

По однос на она што беше кажано тука дека имаме Уставен суд, па Уставниот суд ќе одлучи, кажете ми колку пати Уставниот суд одлучил исправно по нашите барања, кажете ми една одлука кога припадниците на националностите поднеле барање до Уставниот суд и исправно одлучил. Дури имало случаи воопшто да не се произнесува. Тоа е случајот и со барањата на граѓаните до Жупа во врска со школото на турски јазик. Според тоа, дали треба да одиме и на крајот дали треба да

V/2.-

дозволиме ние да оцени Уставниот суд дали ние донесуваме прав документ. Мислам дека ние тука имаме Законодавно - правна комисија која ги поминува тие работи и таа оценува претходно и која е доста овластена и стручна, бидејќи тука работата правници кои се со реноме, од таа служба се избраа лица во судската власт.

Колку овој закон оди назад еве само да ви прочитам два члена, па вие ќе направите споредба. Читајте го добро, тие што не го прочитале законот, а јас ќе ви прочитам два члена од одредбите на законот за парнична постапка што важеше што ние го прифативме како наш закон, а тоа е Законот за парнична постапка на СФРЈ, објавен во "Службен лист на СФРЈ" број 4/77. Еве што вели Глава VI каде што се зборува за јазикот во постапката.

"Член 102

Странките и другите учесници во постапката имаат право при учествувањето на рочиштата и при усно преземање на други процесни дејствија пред судот да го употребуваат својот јазик. Ако постапката не се води на јазикот на странката односно на другите учесници во постапката, ќе им се обезбеди усно преведување на нивниот јазик на она што се изнесува на рочиштето, како и усно преведување на исправите кои се користат на рочиштето заради докажување.

Странките и другите учесници во постапката ќе се поучат за правото усната постапка пред судот да ја следат на свој јазик со посредство на толкувач. Тие можат да се одречат од правото на преведување ако изјават дека го знаат јазикот на кој се води постапката. Во записникот ќе се забележи дека им е дадена поука, како и изјавите на странките односно учесниците.

Преведувањето го вршат толкувачите".

Гледам како реагира министерот дека веднаш ќе ми даде одговор, такви одредби има во овој закон, меѓутоа нема вакви одредби какви што

ќе прочитам сега на пример, членот 104 вели:

"Странките и другите учесници во постапката ги упатуваат во судот своите тужби, жалби и други поднесоци на јазикот на народот или народноста кој е во службена употреба во судот.

Странките и другите учесници во постапката можат да ги упатуваат до судот своите поднесоци и на еден од јазиците на народите на Југославија кој не е во службена употреба во тој суд.

Странките и другите учесници во постапката можат да ги упатуваат до судот своите поднесоци и на јазикот на народноста на Југославија кој не е во службена употреба во судот, ако тоа е во согласност со Уставот, законот и други прописи што важат на подрачјето".

Мислам дека коментар не е потребен.

БЛАЖЕ ФИЛИПОВСКИ:

Има збор министерот Владо Поповски.

ВЛАДО ПОПОВСКИ:

Важни се прашањата по моја проценка. И според Законот за кривичната постапка што беше разгледуван во прва фаза не е предвидено водење на постапката во службена смисла на јазикот на националноста, туку таму мерката на употребата на јазикот на националноста е пошироко поставена отколку мерката на употребата на јазикот во парничната постапка и тоа го кажав уште на самиот почеток. Таму повеќе е опфатено поднесоците во целина и на крајот пресудите кои им, се доставуваат на странките кои учествувале во постапката со својот јазик да се достават и на јазикот на странката. Меѓутоа, документацијата, се она што е судска документација, се води на службениот јазик. Тоа е првото прашање, што значи дека и кривичната постапка не подразбира службена процедура односно процесуда на два службени јазици, туку има пошироко употреба на јазикот на

националноста. Тоа е повеќе мерка, не е тоа разлика во видот.

Членовите што се читани се од СФРЈ, од Федеративна Република Југославија каде што одредени делови на Федерацијата кои беа конститутивни делови на Федерацијата како автономните покраини имаа сопствени судови, па таму постапката можеше да се води и на јазикот на националноста.

И последниот член, членот 104 како што се кажа дека не го содржи и на него не може да се одговори, спротивно, членот заврши со реченицата "ако тоа не е во спротивност со Уставот и со законите на подрачјето" каде што станува збор за одредена националност. Конечно, кажете земја која што не е федеративна каде што во судската постапка има два службени јазици.

БЛАЖЕ ФИЛИПОВСКИ:

Дали некој друг бара збор?

Има збор г-дин Исмет Рамадани.

ИСМЕТ РАМАДАНИ:

Почитувани пратеници, господине потпретседателе, една од највергланите реченици т.е. фрази на партијата за демократски просперитет т.е. пратеничката група е остварување на правата во рамките на институциите на државата. Зошто ја започнав дискусијата вака? Затоа што кога расправаме, посебно за закони каде што ние го гледаме третманот односно како се третира јазикот и службената употреба и слободната употреба, јас не знам, во овој случај навистина не можам да бидам многу убедлив во тоа што е правна расправа. Меѓутоа, министерот многу јасно и елегантно ни кажа дека тука ние расправаме во Парламентот, а таа може да биде политичка и правна.

V/5.-

Меѓутоа, кога расправата е политичка и правна, тогаш тука има и растегливост и тука веќе расправаме од позиции, во овој случај министер позиции и пратеници, има уште една позиција тука, пратеници од одредена националност во овој случај. Ние сме тие кои расправаме од позиција за да се остварува правото на употребата на јазикот и нормално дека член 6 на законот за парнична постапка. Во овој случај, ние сме ослободени до тоа што се предрасуди, тука е политичката поента. Зошто сме ослободени од предрасуди? Затоа што нашата определба и нашето ангажирање е јазикот, нашиот јазик, мајчин јазик да има што подобар статус и во овој закон. А тие што имаат предрасуди можат да бидат тие предрасуди аверзија, за жал, јас сега не сакам да комуницирам ниту да расправам со тие, да водам расправа со тие што имаат аверзија кон јазикот, кон еден јазик. Не сакам да водам расправа со тие исто така кои после ова ќе кажат и ќе бидат толкувачи, како што ги спомнуваме ние тие толкувачи, па ќе кажат - еве, ова што го бараат пратениците од ПДП и г-динот Исмет Рамадани ова е чиста федерализација. Нема врска со тоа. Јас мислам дека нема врска со тоа што и овие настапи што ги имавме и во пратеничката група долго и широко расправавме за оваа проблематика.

Меѓутоа, се сеќавам многу добро, имавме едно писмо уште тогаш од г-динот Бадинтер - да, Уставот е добар, меѓутоа, кога ќе се донесат законите, законите треба да бидат позитивни т.е. да имаат позитивно толкување во однос на правата на националностите. Дали сега ние правиме позитивно толкување односно дали правиме позитивно толкување и внесуваме позитивни елементи во тоа што е закон, што произлегува од Уставот.

Министерот не вели никогаш, ама баш ниеднаш скоро не го слушнав, јас барем не го слушнав, да рече единица на локална самоуправа, како што пишува тука, туку локална заедница, орган на

локална самоуправа, а тоа што почнува вториот став т.е. третиот на член 7, барем еднаш како правник очекував дека ќе каже единица на локална самоуправа, па после тоа толкувањето е многу лесно. Единица на локална самоуправа без свој синор, без дел од територија нема.

Судот, па велиме имаме нови општини, секаде ќе нема суд. Ако поаѓаме од значителен број, мнозинството и судовите ги формира т.е. судиите ги бира Парламентот, ги бираме ние. Меѓутоа, едно банално "ама", меѓутоа, прашањето е многу индикативно. Зарем ние ги бираме граѓаните кои живеат таму? Ние ли ги бираме тие граѓани со нивното право на употреба на јазикот во тој дел, во овој случај, во парнична постапка или суд.

Тоа што имаше обиди илустративно да се објаснуваат некои работи, Врапчиште и др, па три јазика. Не е точно. Мислам дека тука сме многу коректни. Странката во овој случај под албанска националност ќе добие одговор, не мора да добие одговор на турски јазик ако е Албанец, на три јазика. Не мора таков одговор, дури поднесокот нема што да биде. Мислам дека после македонскиот јазик како службен јазик ќе го добива тој дел на одговорот што е на мајчин јазик.

Тоа што до крај треба да бидеме фер во нашето излагање, во нашите настапи итн., можеби е субјективно да се рече, но мислам дека го делаам мислењето и со многу многу други и дека министерот го сметаме како дел од тоа што е европско јадро, односно европска опција и ние не мораме, не треба сега само да кажеме еден од пратениците рече - имам сознанија дека овој закон не подлегнал на експертиза од Советот на Европа, министерот вели дека е. А ние пратениците - па зошто, барем кога се работи за вакви чувствителни прашања, зошто ние пратениците немаме едно такво мислење од експерти од Советот на Европа, па да видиме ние од тоа такво мислење од експертите односно од Советот на Европа дека за овој закон мислат вака и вака. Кога ќе го имаме и тоа,

тогаш и оваа дилема ќе ја снема .

Затоа, сфатете ја нашата расправа многу добронамерна, во овој случај и едно: немојте од време на време да се плашине од тоа што го пишуваме и го имаме во Уставот. Не можеме ние, ако пишува во Уставот дека јазикот на националноста е во службена употреба во вториот и третиот став, а одеднаш велиме па не може да се сфати така службеноста, службеноста се регулира со закон. Значи тоа што велиме службеност на јазик, кога ќе го регулираме со закон, веќе нема да биде во службена употреба. И имаме таму и ниво на употреба на службеност, статус и се.

Затоа, мислам дека во овој случај г-динот Ајдарага спомна и ние расправавме во пратеничката група зошто и како дојде и што е причината, донесовме закон за кривична постапка во кој задоволително века беше барем и од пратеничката група оценето употребата т.е. статусот на јазикот, сега веќе во парничната постапка, а исто така сите овие работи се прават во истиот суд можеби, во истите судови, имаме порестриктивна одредба т.е. порестриктивен член каде што се регулира оваа материја т.е. употребата на јазикот.

Затоа, можеби има и други, можам и сега, но за да не излезам уште еднаш на говорница, мислам дека во овој случај за да си ги усогласиме работите и да бидеме победливи, мислам дека треба една пауза и во името на пратеничката група на Партијата за демократски просперитет барам пауза од еден час.

БЛАЖЕ ФИЛИПОВСКИ:

Пауза од еден час, а продолжуваме во 15,45 часот.

(Паузата започна во 14,50 часот).

V/8.-

По паузата по чекање до 1 час поради немање на кворум не продолжи Педесет и четвртата седница.

За продолжувањето на седницата пратениците ќе дополнително известени.

(Седницата прекина со работа во 16,30 часот)